

14

FC Den Bosch: racisme-incident tijdens existentiële crisis

Edward van der Torre

14.1 Inleiding

Op zondag 17 november 2019 werd de eerste divisie-wedstrijd FC Den Bosch – Excelsior tijdelijk stilgelegd, vanwege racistische uitlatingen van Bossche fans richting een Nederlands-Guinese buitenspeler van Excelsior, Ahmad Mendes Moreira. Het duurde even voordat het bestuur van FC Den Bosch de ernst hiervan begreep. De imagoschade verergerde haar existentiële crisis. Een aantal maanden eerder, in juli 2019, werd duidelijk dat FC Den Bosch niet mocht worden overgenomen door de 24-jarige Georgische oliemiljonair Kakhi ('Knakie') Jordania. De eerste oliemiljoenen waren toen al in de club geïnvesteerd, hetgeen FC Den Bosch in het seizoen 2018-2019 'winterkampioen' van de eerste divisie maakte. Bijna een jaar later was FC Den Bosch de gebeten hond vanwege racisme. Dit racisme was de zoveelste episode van wangedrag van fanatieke Bossche supporters.

Dit hoofdstuk is gebaseerd op mediaberichten en verschillende evaluatierapporten.¹ De vraag die centraal staat, is hoe het voortbestaan én de integriteit van voetbalclubs kunnen worden gewaarborgd. Maatschappelijk verantwoord clubbestuur en een goede stadionsfeer lijken voorwaarden om voldoende respectabele sponsors en supporters

¹ De auteur is bestuurskundige en criminoloog en bezoekt ruim dertig jaar frequent betaaldvoetbalwedstrijden. Hij werkte acht jaar lang mee aan rapportages van het Auditteam Voetbal en Veiligheid en is (co-)auteur van *Audit FC Den Bosch. o-meting* (Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011a) en *Bossche Avonden: Onderzoek naar de ongeregelheden in 's-Hertogenbosch (16-18 december 2000)*, Alphen aan den Rijn: Samsom 2001. Deze laatste studie beschrijft de ongeregelheden die plaatsvonden, nadat de politie op 16 december 2000 een fanatieke FC Den Bosch-supporter had doodgeschoten.

te trekken. Als dat niet lukt, dreigen niet-respectabele sponsors als noodoplossing. Zo bezien snijdt de Bossche clubleiding zich in de vingers op 17 november 2019. Dat is goed nieuws voor racismebestrijding in het betaald voetbal.

14.2 Gebeurtenissen

14.2.1 *De wedstrijd die werd stilgelegd*

Op zondag 17 november 2019 wordt in 's-Hertogenbosch gedemonstreerd bij de intocht van Sinterklaas, zowel voor als tegen Zwarte Piet. De tegenstanders – Kick Out Zwarte Piet (KOZP) – claimen dat hun veiligheid niet wordt gegarandeerd, waardoor inzet van (extra) beveiligers nodig is.² Op zondagochtend bijt een 'grote groep' Zwarte Piet-voorstanders van zich af: 'Ze zorgen voor onrust in de stad en er is veel politie op de been.' Als wordt gevraagd of ze weg kunnen gaan bij het kinderfeest, blijven ze staan, omdat Nederland 'een vrij land' is.³ Winkeliers met afbeeldingen of poppen van Zwarte Piet in de etalage worden het mikpunt van KOZP. Zij vrezden een steen door de ruit. Een winkelier constateert: 'Er lopen (...) zoveel heetgebakerde mensen rond.'⁴

Een deel van deze heethoofden zit of staat om 14.30 uur op de tribune van het stadion van FC Den Bosch, bij de aftrap van de wedstrijd tegen Excelsior. Een spandoek onderstreept de liefde van de M-side voor Zwarte Piet. Bij een 1-1 stand, na bijna een halfuur spelen, legt scheidsrechter Gerrets de wedstrijd stil, vanwege (aanhoudende) racistische uitlatingen richting Mendes Moreira. De buitenspeler verlaat het

- 2 In de buurt, 13 november 2019. Den Bosch: 'Demonstraties en extra beveiliging bij Sinterklaasintocht in Den Bosch'. Op 31 augustus 2010 ontleend aan www.indebuurt.nl/denbosch/sinterklaas/zwarte-piet-acties-extra-beveiliging-bij-sinterklaasintocht-in-den-bosch-95516.
- 3 Gids.TV, 17 november 2019. 'Zwarte Piet-voorstanders zorgen voor onrust bij Sinterklaasintocht Den Bosch'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.gids.tv/video/138379/demonstranten-intocht-den-bosch-039blijf-van-de-traditie-af039.
- 4 Brabants Dagblad, 22 november 2019. Den Bosch, Vugt: 'Nu zijn Bossche winkeliers mikpunt van Kick Out Zwarte Piet: "Straks vliegt er steen door ruit"'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.bd.nl/den-bosch-vught/nu-zijn-bossche-winkeliers-mikpunt-van-kick-out-zwarte-piet-straks-vliegt-er-steen-door-ruit-aa64924a.

veld in tranen. Hij speelde pal voor de tribune (de ‘goedkope’ lange zijde) waar smakeloze voetbalhumor (Zwarte Pietliedjes) overgaat in racistische scheldpartijen. De Fox-commentator waardeert het stilleggen onmiddellijk: ‘Ik vind het een buitengewoon goed signaal dat er nu eens een keer echt iemand optreedt, want we hebben het veel mis zien gaan de laatste weken.’⁵ Hij verwijst naar racisme bij voetbalwedstrijden elders in Europa (zie onderstaand kader).⁶

Voetbal en racisme

Op 15 november 2019 werd de interland Roemenië-Zweden enige tijd gestaakt na racistische spreekkoren richting de Zweedse spits Isak. Eerder die maand verliet tijdens de wedstrijd Charleroi-KV Mechelen speler Ilaimaharitra terneergeslagen het veld, nadat een supporter van KV Mechelen hem meermaals ‘vuile neger’ had toegeroepen en de Hitlergroet bracht. In de Oekraïense competitie kreeg de Braziliaanse voetballer Taison, na zijn reactie op racistische leuzen, een rode kaart. In Frankrijk en Engeland kwam het verschillende keren tot ‘korte pauzes’ en tot een staking: op 19 oktober 2019 stapten spelers van Haringey Borough massaal van het veld, nadat uitfans een aantal van hen racistisch bejegenden. De interland Bulgarije-Engeland werd tot twee keer toe stilgelegd, toen verschillende Engelse spelers overduidelijk racistisch bejegend werden. In het Italiaanse voetbal is racisme een hardnekkig probleem, onder andere richting profvoetballers Balotelli en Lakaku.

Na een afkoelingsperiode wordt de wedstrijd hervat. Kort voor rust scoort uitgerekend Mendes Moreira de 1-2, waarna hij zich keert richting fanatiekelingen op de tribune en beide handen achter zijn oren plaatst. ‘Ahmad Mendes Moreira scoort en daagt de supporters uit die hem onheus bejegenden’, zet de NOS onder een foto van dit tafereel.⁷

De wedstrijd eindigt in 3-3. Direct na de wedstrijd ontstaat een woordenwisseling tussen FC Den Bosch-trainer Van der Ven en Mendes Moreira. De speler laat kort daarna tegenover tv-journalisten weten dat deze trainer hem ‘een zielig mannetje’ noemde. Die trainer legt

5 Te beluisteren via www.hartvannederland.nl/nieuws/2019/1183687.

6 Bron: RTL Nieuws, 18 november 2019. Sport: ‘Racisme in Europese stadions: incident bij FC Den Bosch staat niet op zichzelf’. Op 4 september 2020 ontleend aan www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/4925281/racisme-voetbal-buitenland-moreira-uefa-optreden.

7 NOS, 17 november 2019. NOS Voetbal: ‘Den Bosch-Excelsior tijdelijk stilgelegd na “Zwarte Piet-liedjes”’. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2310854-den-bosch-excelsior-tijdelijk-stilgelegd-na-zwarte-piet-liedjes.html.

later die avond voor de camera uit dat hij doelde op het uitdagende juichen, dat hij tegen racisme is en honderd procent achter Mendes Moreira staat. Nog diezelfde avond wordt de trainer over de telefoon grof bedreigd, met uitlatingen als ‘vuile witte kankerhollander, je gaat eraan’. Hij doet die avond aangifte en slaapt om veiligheidsredenen in een safehouse.⁸ Diezelfde avond meent Rafael van der Vaart, in het tv-programma *Studio Voetbal*, dat de trainer ontslag verdient. Mendes Moreira ziet aanvankelijk af van aangifte, maar doet dat later alsnog.

Direct na de wedstrijd plaatst FC Den Bosch een – later ingetrokken – verklaring op de clubwebsite met defensieve *statements*:

- het ging niet om racistische oerwoudgeluiden, maar om ‘kraaiengeluiden [die] dateren uit de tijd dat Hans Kraay jr. voor de club speelde’ en dat hoort er nu eenmaal bij voor ‘iedere buitenspeler’;
- Mendes Moreira ‘voelde zich persoonlijk onheus bejegend’ en dat spijt FC Den Bosch;
- de wedstrijd kon worden vervolgd, omdat spelers en staf ‘het gevoel weg [hebben, red.] kunnen nemen dat de geluiden richting de speler discriminerend bedoeld waren’.

De verklaring leidt tot bijtende kritiek. Op maandag krijgen de gebeurtenissen veel media-aandacht. Premier Rutte vindt het ‘echt vreselijk’ en complimenteert de scheidsrechter. Minister Bruins van Medische Zorg en Sport uit zich in soortgelijke termen en kondigt overleg aan met alle betrokkenen. Minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid vindt dat de KNVB meer moet doen en oppert puntenaftrek. Andere politici nemen de club en supporters op de korrel. Oranjespeler Wijnaldum is geschokt en wenst keiharde maatregelen. Hij heeft geen goed woord over voor de trainer en clubleiding van FC Den Bosch. Burgemeester Mikkers van ’s-Hertogenbosch hamert op actie door de voetbalclub. Politie en justitie kondigen een mogelijk strafrechtelijk onderzoek aan.

FC Den Bosch erkent die maandag dat de club een dag eerder heeft geblunderd en dat wel degelijk racistische uitlatingen zijn gedaan tegen Mendes Moreira. Het maakt geen indruk.

8 NRC *Handelsblad*, 25 januari 2020, ‘De voetbalcoach die moest vluchten naar een safehouse’.

De tuchtcommissie van de KNVB houdt in februari 2020 FC Den Bosch verantwoordelijk voor de racistische uitlatingen. De club moet twee thuisduels spelen met minder publiek. Drie vakken met fanatieke fans moeten gesloten blijven, met als voorwaardelijke straf dat als de aanhang binnen twee jaar weer in de fout gaat, dit bij nog een wedstrijd gebeurt. De commissie verwijt de club dat op dat moment slechts één persoon is geïdentificeerd vanwege racistische spreekwoorden. In januari had de club een voorwaarschuwing afgegeven. Na bestudering van beeld- en geluidsopnames kon nog niet worden gezegd wie waren herkend en gestraft zouden worden met een voorlopig stadionverbod, al was één ding duidelijk: '(...) het gaat niet om mega-aantallen.'⁹ Het is dan nog niet bekend of het Openbaar Ministerie (OM) overgaat tot strafrechtelijke vervolging.

De gesprekken die minister Bruins daags na de wedstrijd aankondigt, monden uit in een aanvalsplan tegen racisme: 'Ons voetbal is van iedereen'. De KNVB presenteert het in februari 2020. Met 14 miljoen euro van de rijksbegroting wordt racisme rond voetbalvelden aangepakt met preventie, signalering en sanctionering. Er komen zogeheten slimme camera's in voetbalstadions en een app om racisme te melden; overtreders wacht een stadionverbod tot tien jaar en voetbalclubs kunnen puntenaftrek krijgen bij passiviteit tegenover racisme.

14.2.2 De geblokkeerde overname

Anderhalf jaar voorafgaand aan die bewuste wedstrijd, vanaf ongeveer april 2018, voerden het bestuur van FC Den Bosch en oliemiljonair Kakhi Jordania gesprekken over een overname van de voetbalclub. De bedoeling is dat Kakhi Jordania 99,9 procent van de aandelen koopt. Kakhi is de zoon van Merab Jordania, die in 2010 eigenaar werd van Vitesse en enkele jaren later zijn aandelen afstaat aan de Rus Aleksandr Chigrinski. Jordania senior wordt later, op 8 juli 2014, veroordeeld tot

9 *Algemeen Dagblad*, 27 januari 2020. Nieuws binnenland: 'FC Den Bosch: stadionverboden voor supporters die Excelsior-speler uitscholden'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.ad.nl/binnenland/fc-den-bosch-stadionverboden-voor-supporters-die-excelsior-speler-uitscholden-ab167f9d.

een taakstraf, omdat hij de algemeen directeur van Vitesse (Joost de Wit) zou hebben mishandeld (waarvoor hij ook een stadionverbod opgelegd krijgt).¹⁰ Senior had eerder een conflict met de vorige algemeen directeur, Paul van der Kraan, die vertrok na een schikking. Het weerhoudt Van der Kraan er echter niet van om, als algemeen directeur van FC Den Bosch, aan te sturen op een overname door Jordania jr., die – in anticipatie op de overname – in FC Den Bosch investeert.¹¹ De club trekt tien nieuwe spelers aan: negen uit het buitenland en eredivisiespeler Danny Holla.¹² Als eind 2018 de winterstop ingaat, is FC Den Bosch koploper.

Aan een (gedeeltelijke) overname van een betaaldvoetbalorganisatie (BVO) stelt de KNVB sinds juni 2018 (licentie)eisen. Als een partij een eigendomaandeel van minimaal 25 procent zou willen verwerven, wordt een onderzoek ingesteld naar mogelijke integriteitsrisico's vanwege zo'n investering, als basis voor een besluit door de licentiecommissie van de KNVB. Ter beoordeling van de voorgenomen overname van Vitesse door Kakhi Jordania neemt de licentiecommissie in november 2018 accountantsbureau Grant Thornton in de arm. Op 25 februari 2019 melden media dat het onderzoek is afgerond en resulteert in goedkeuring: 'De KNVB gaat volgende maand groen licht geven voor de overname van FC Den Bosch door Kakhi Jordania. Dat melden goed ingevoerde bronnen rond de voetbalclub aan het *Brabants Dagblad*.'¹³ Deze bronnen vergissen zich, want op vrijdag 29 maart 2019 wordt duidelijk – nadat het besluit tot drie keer toe is uitgesteld – dat de licen-

10 *BN DeStem*, 8 juli 2014, 'Jordania krijgt taakstraf na bedreiging'. *Algemeen Dagblad*, 3 april 2014, 'Joost de Wit: "Ben vaker bedreigd door Jordania"'.
 11 *Algemeen Dagblad*, 19 januari 2019, "'Knakie' Jordania laat FC Den Bosch weer schitteren. Hoe zit het met zijn financiën?'.
 12 *Algemeen Dagblad*, 15 augustus 2018. Sport: 'FC Den Bosch droomt na metamorfose onder Jordania al van eredivisie'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.ad.nl/nederlands-voetbal/fc-den-bosch-droomt-na-metamorfose-onder-jordania-al-van-eredivisie-afb53fca. *Brabants Dagblad*, 29 augustus 2018. Sport: 'FC Den Bosch stunt met komst Danny Holla'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.bd.nl/fc-den-bosch/fc-den-bosch-stunt-met-komst-danny-holla-afc793f8.
 13 *Eindhovens Dagblad*, 25 februari 2019. Sport: 'Nederlands voetbal: KNVB geeft goedkeuring voor overname FC Den Bosch door Jordania'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.ed.nl/nederlands-voetbal/knvb-geeft-goedkeuring-voor-overname-fc-den-bosch-door-jordania-br-a4392bff.

tiecommissie van de KNVB de overname blokkeert.¹⁴ Op diezelfde dag verliest FC Den Bosch van de nieuwe koploper FC Twente en belandt op de vijfde plaats.

FC Den Bosch gaat in beroep tegen het besluit van de KNVB. Een advocaat stelt een verzoekschrift op en vreest 'vooringenomenheid omtrent de werkzaamheden van Jordania' in de olie- en gasector met zijn bedrijf Oil Energy Group (OEG). De advocaat vreest discriminatie, omdat OEG in Rusland actief is.¹⁵ *NRC Handelsblad* geeft in een artikel inzicht in enkele feiten en discussiepunten.¹⁶ FC Den Bosch liet een Tilburgse hoogleraar het Grant Thornton-rapport lezen en die concludeerde dat het accountantsteam 'geen bewijs van illegale inkomsten heeft gevonden'. Het rapport bevat wel enkele 'opmerkelijke' bevindingen, met name:

- Kakhi is 22 jaar als hij OEG overneemt.
- Niemand in het directieteam heeft managementervaring in de olie-sector.
- Na de overname groeit de omzet van 1,8 naar 216 miljoen euro.
- Zeven (van de 638) leveranciers en klanten staan op de internationale sanctielijst.
- In 2016 leveren elf partijen 99,4 procent van de goederen.
- Er worden transacties gedaan waaraan OEG nauwelijks verdient.

Nadat de licentiecommissie de overname heeft geblokkeerd, doet de Commissie van Beroep hetzelfde in juli 2019. Er wordt geconcludeerd dat de herkomst van de financiële middelen van Jordania niet kan worden gecontroleerd.¹⁷

14 NU.nl, 30 maart 2019. Sport: Voetbal: 'Licentiecommissie KNVB blokkeert overname FC den Bosch door Jordania'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nu.nl/voetbal/5817777/licentiecommissie-knvv-blokkeert-overname-fc-den-bosch-door-jordania.html.

15 *Algemeen Dagblad*, 5 april 2019, 'Afkeuren overname FC Den Bosch is gebaseerd op drijfzand'.

16 *NRC Handelsblad*, 19 april 2019, 'KNVB vreesde voor witwassen door oliebaron bij FC Den Bosch'.

17 *NRC*, 18 juli 2019. Nieuws: 'KNVB verbiedt overname FC Den Bosch door Kakhi Jordania definitief'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nrc.nl/nieuws/2019/07/18/knvv-verbiedt-overname-fc-den-bosch-door-kakhi-jordania-definitief-a3967601.

Na de mislukte overname wil Jordania via een bodemprocedure enkele miljoenen terugvorderen van FC Den Bosch. FC Den Bosch eist eerst een zekerheidsstelling, wat wil zeggen dat Jordania bij een eventueel verlies van de rechtszaak wel de proceskosten (20.000 euro) zou moeten kunnen betalen. Jordania probeert daar onderuit te komen, maar de rechtbank stelt FC Den Bosch in het gelijk en geeft Jordania tot april 2020 de tijd hierover duidelijkheid te verschaffen. Als hem dit niet lukt, vervalt zijn zaak.¹⁸

14.3 Verantwoord overleven in het betaald voetbal

Lange tijd was het grootste probleem in het betaald voetbal het voetbalgeweld. Vandaag de dag is de niet direct zichtbare criminaliteit (witwassen, investeringen met misdaadgeld, malversaties bij transfers, matchfixing) een grotere bedreiging voor het mondiale professionele voetbal. Banken en trustkantoren werden begin 2017 door De Nederlandsche Bank (DNB) aangespoord om meer te doen tegen integriteitsrisico's in de voetbalwereld, zoals witwassen, omkoping, corruptie en belastingfraude. De integriteitsrisico's verschillen per land en divisie. De eerste divisie kent, op hoofdlijnen, een specifiek risicoprofiel.

In de eerste plaats draagt de concentratie van geld bij topclubs in de hoogste divisies bij aan financiële problemen in de eerste divisie. Voor menig club is het – ook zonder coronacrisis – een hele klus om de begroting op orde te brengen. Clubs kunnen in de verleiding komen weinig kritische vragen te stellen als zich een zonderlinge suikeroom aandient.

In de tweede plaats is een noodlijdende eerstedivisieclub betaalbaar voor een multimiljonair, met de mogelijkheid om – met de nodige investeringen – te promoveren naar de eredivisie. De eredivisie biedt vervolgens kansen om via transfers mee te spelen op de internationale voetbalmarkt. Voor kwaadwillende voetbalinvesteers biedt dit een criminele kansenstructuur, onder meer voor witwassen.

¹⁸ *BN DeStem*, 1 april 2019. Sport: 'Rechtszaak tussen Jordania en FC Den Bosch op losse schroeven'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.bd.nl/fc-den-bosch/rechtszaak-tussen-jordania-en-fc-den-bosch-op-losse-schroeven-ac6f5ce4.

Voor FC Den Bosch is het al enkele jaren een gevecht om te overleven, zonder in de greep te raken van dubieuze investeerders en geldstromen. De oorzaak van deze existentiële crisis schuilt in een structureel probleem dat de marketingwaarde van de club aantast, namelijk dominant bot supportersgedrag.

14.4 Analyse

14.4.1 Een existentiële crisis

FC Den Bosch is een Brabantse volksclub, met een stadion (De Vliert) in een typische volkswijk. Het stadion stamt uit 1951 en is rond de millenniumwisseling gerenoveerd. In die jaren speelde FC Den Bosch eredivisie of hoopte dat weer te gaan spelen. Drie zijden van het stadion werden verbouwd. De hoofdtribune kreeg sponsorzalen plus een fanshop. Aan de twee kopse kanten werden onder de tribunes kantoren gebouwd. Sinds die tijd contrasteren deze tribunes met de verouderde Oost-tribune; de 'goedkope' lange zijde. Hier zitten de meest fanatieke supporters, inclusief hooligans. Het is bijzonder dat deze categorie supporters een lange zijde – inclusief een supportershome achter de tribune – tot hun beschikking heeft. In 2011 constateerde het Auditteam Voetbal en Veiligheid dat de fanatieke aanhang dit gebied claimt en interventies belemmert (Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011a).

Qua supportersgeweld telt FC Den Bosch mee. Het collectieve geweld in het betaald voetbal zoals we dat kenden in de jaren tachtig en negentig is weliswaar afgenomen, ook bij FC Den Bosch. Maar de clubhooligans kennen en onderhouden talrijke vetes met andere clubs en er zijn frequent geweldsincidenten, andere incidenten (bijvoorbeeld spreekkoren) en spanningen. Het auditrapport uit 2011 vermeldde zeventien incidenten in een tijdsbestek van twee jaar (tussen 14 november 2008 en 15 oktober 2010), waaronder (pogingen tot) vechtpartijen met rivaliserende hooligans, mishandelingen en pogingen om door de beveiliging heen te breken. De club telde in 2011 een grote categorie (asociale) fanatieke supporters en een harde kern met oude en jonge hooligans, inclusief aanwas van jonge Marokkanen. Veel leden van de harde kern zijn veroordeeld geweest voor strafbare feiten; voetbalgerelateerd, maar ook voor geweldsmisdrijven, verkeersdelicten en

drugdelicten. Het gaat niet alleen om kleine criminelen, maar ook om zware (georganiseerde) criminelen. In het auditrapport werd het supportersprobleem reeds in verband gebracht met het bestaansrecht van de voetbalclub (Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011a, p. 23):

‘De onveiligheid, de vaak agressieve sfeer en in het verlengde daarvan de rauwe entourage op de tribunes worden onvoldoende aangepakt door de veiligheidsorganisatie van FC Den Bosch. Dat tast niet alleen de veiligheid aan, maar ook het economisch functioneren van de club, omdat de sfeer en onveiligheid (middenklasse)supporters en bedrijven bepaald niet aantrekt of zelfs afschrikt.’

Verbaal wangedrag op de Oost-tribune zou de club financieel parten kunnen spelen (Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011a, p. 16):

‘De dominantie van probleemsupporters op een lange zijde speelt FC Den Bosch parten. Deze supporters zetten letterlijk de toon. Dat is een rem op mogelijkheden om familievakken te exploiteren of om het Bossche bedrijfsleven aan de club te verbinden.’

Op 29 januari 2013 leidde het verbale wangedrag tot een soortgelijk incident als het incident dat zich op 17 november 2019 voordeed. De bekerwedstrijd FC Den Bosch tegen AZ werd tijdelijk stilgelegd vanwege oerwoudgeluiden aan het adres van AZ-speler Altidore.¹⁹

Sinds het auditrapport (2011) werden tot de zomerstop in 2017 de nodige verbeteringen doorgevoerd in het veiligheidsbeleid. Er werd bij FC Den Bosch een ervaren veiligheidscoördinator aangesteld. Op operationeel niveau ontstond betere samenwerking tussen de club, de politie en de gemeente, onder professionals die dezelfde taal spreken mede vanwege een gedeelde ‘politieachtergrond’. Op elke maandag, na een wedstrijd, wordt evaluatieoverleg gevoerd, mede op basis van eigen waarnemingen. Er werd in gesprek getreden met supporters, al bleef het lastig om door te dringen tot de fanatieke fans. Op strategisch niveau

19 Omroep Brabant, 29 januari 2013. Nieuws: ‘FC Den Bosch kansloos tegen AZ, duel ontsierd door oerwoudgeluiden’. Op 4 september 2020 ontleend aan www.omroepbrabant.nl/nieuws/153119/FC-Den-Bosch-kansloos-tegen-AZ-duel-ontsierd-door-oerwoudgeluiden.

werd nauwelijks vooruitgang geboekt. Betekenisvolle investeringen in de stadioninfrastructuur bleven in elk geval uit. In juli 2017 greep de gemeente in vanwege fysieke gebreken op de Oost-tribune en na een reeks ongeregelde heden in het seizoen 2016-2017. Bij de wedstrijd FC Den Bosch tegen FC Dordrecht op 5 mei 2017 werd bijvoorbeeld zwaar vuurwerk op het veld gegooid. De wedstrijd werd stilgelegd. Een ballenjongen liep huilend over het veld, omdat een cobra vlak bij zijn hoofd ontplofte. De gemeente zette een paardenmiddel in: in de aanloop naar seizoen 2017-2018 werd het supportershome gesloten en kort daarna de hele Oost-tribune.²⁰ Wedstrijden voor een lege lange zijde symboliseerden de problemen van de club.

Op 9 november 2018 werd de gerenoveerde tribune heropend. Met door Jordania gefinancierde spelers op het veld werd FC Twente verslagen. FC Den Bosch steeg naar de derde plaats, om korte tijd later naar de koppositie te klimmen. De existentiële crisis leek bezworen, al werd op datzelfde moment onderzoek gedaan naar de herkomst van de Jordania-miljoenen.

14.4.2 De poortwachtersfunctie van de KNVB

De blokkade die de KNVB opwierp bij de overname van FC Den Bosch, laat zien dat de KNVB een poortwachtersfunctie vervult. Een BVO dient over een licentie te beschikken. Als zo'n licentie eenmaal is afgegeven, wordt deze niet zomaar elk jaar opnieuw verstrekt. Intrekken is een optie als een BVO bij herhaling niet voldoet aan de licentie-eisen. In het verleden had het licentiesysteem weinig om het lijf. Het heeft betekenis gekregen vanwege hardnekkige problemen, zoals voetbalgeweld, faillissementen, gemeenten die noodlijdende clubs de helpende hand bieden en sportief succes op basis van dubieuze investeringen. Temeer omdat dit resulteerde in harde politiek-maatschappelijke kritiek op het betaald voetbal.

²⁰ Omroep Brabant, 21 juli 2017. Nieuws: 'Beruchte M-Side in stadion FC Den Bosch gesloten, veiligheid in het geding'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.omroepbrabant.nl/nieuws/231438/Beruchte-M-Side-in-stadion-FC-Den-Bosch-gesloten-veiligheid-in-het-geding.

Het licentiesysteem is de afgelopen jaren aangescherpt, met het oog op de integriteit en continuïteit van de competitie en het voortbestaan van voetbalclubs. De implementatie ligt in handen van de licentiecommissie en beroepscommissie licentiezaken. Er zijn licentie-eisen opgesteld ten aanzien van de financiën, het sportieve kader (o.a. over de kwaliteit van de jeugdopleiding), de interne organisatie, de infrastructuur en de juridische structuur (KNVB, 2018). BVO's worden beoordeeld op de meerjarige ontwikkeling, waarbij via overleg en consultatie zo nodig wordt geprobeerd bij te sturen, al is er een sanctiesysteem. Bij aanhoudende financiële problemen volgt bijvoorbeeld een publieke waarschuwing of aftrek van drie wedstrijdpunten.

De zogenoemde *Richilijn wijziging zeggenschap* was van toepassing op de overname van FC Den Bosch, omdat Jordania meer dan 25 procent van de aandelen wilde overnemen (KNVB, 2020). Dan geldt het *Know your owner*-principe dat de licentiehouders verplicht op toetsbare wijze aan te tonen wie de (beoogd) aandeelhouder is, waar zijn vermogen vandaan komt en waarom en hoe hij in de BVO gaat investeren. De casus FC Den Bosch laat zien dat de BVO en de beoogd aandeelhouder de licentiecommissie en beroepscommissie moeten overtuigen. De licentiecommissie hoeft geen criminele praktijken aan te tonen om goedkeuring te weigeren.

De blokkade voor Jordania jr. stelt een nieuwe norm in het betaald voetbal. Dat past bij de impliciete beleidstheorie van het Auditteam Voetbal en Veiligheid in audits bij alle BVO's. Een clubbestuur dient voetbaltechnische zaken en een aantrekkelijke stadioninfrastructuur te koppelen aan een maatschappelijke positie en aan relatiebeheer met het bedrijfsleven en openbaar bestuur. Veiligheid en integriteit zijn geen terzijde, maar een aspect van dit bestuur, omdat het van invloed is op de mogelijkheden om respectabele sponsors en supporters te werven.

Maatvoering is belangrijk. De stadioncapaciteit en (spelers)begroting dienen te passen bij de (regionale) kansenstructuur. Clubs als FC Volendam, Excelsior en Heracles zijn daar goed in gebleken (zie Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2010 en 2012). FC Volendam en Excelsior zijn klaar voor eredivisie én eerste divisie, terwijl Heracles gestaag is gegroeid van eerste divisionist naar vaste waarde in de eredivisie.

Go Ahead Eagles voerde geleidelijk verbeteringen door in de infrastructuur en profiteert van een aantrekkelijke, ouderwetse voetbalsfeer. In Enschede en Arnhem verdween de maatvoering. FC Twente leefde op te grote voet, rommelde bij transfers en kampt met forse schulden. Vitesse loopt risico, omdat de hoge exploitatie- en personeelskosten investeringen vergen die door sponsors niet kunnen worden terugverdiend (zie Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011b). Opeenvolgende (Russische) eigenaren hielden met ongeveer 150 miljoen euro de club in leven.²¹

Het valt niet mee om bij FC Den Bosch het tij te keren. Dat vergt, vanwege het imagoprobleem, een langetermijnperspectief. Clubs die in de eerste divisie in zwaar weer terecht komen, hebben daarbij het voordeel dat degradatie niet mogelijk is. FC Den Bosch moet dan wel zo verstandig zijn gestaag te bouwen aan de veiligheidsorganisatie, maatschappelijke relaties en de stadionatmosfeer, omdat dit voorafgaat aan eerlijk voetbalsucces.

14.4.3 Racisme en betaald voetbal

De Bossche casus leert dat een club een hoge prijs betaalt als racisme nationaal nieuws wordt en wordt vergoelijkt. De mediahype was gebaseerd op een optelsom: enkele incidenten 'in Europa', het staken van de wedstrijd, de nieuwswaarde van de geëmotioneerde en scorende Excelsior-speler, de ongelukkige uitlatingen van de trainer, de absurde eerste verklaring van de club en de context van de Zwarte Pietdiscussie die elk najaar opspeelt.

Het meeste racistische gezang en gescheld haalt de media niet, getuige een kop in het *Algemeen Dagblad*: 'Aanvoerders betaald voetbal: Er is veel meer racisme dan jullie weten'.²² Toch blijkt uit het krantenbericht dat de meerderheid van de ondervraagde aanvoerders (15) vindt, dat racisme (bijna) nooit voorkomt. Tien aanvoerders zeggen dat

21 Omroep Gelderland, 9 oktober 2019. Nieuws: 'Megaverlies voor Vitesse: 16,5 miljoen euro'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.omroep gelderland.nl/nieuws/2426659/Megaverlies-voor-Vitesse-16-5-miljoen-euro.

22 *Algemeen Dagblad*, 4 februari 2020, 'Aanvoerders betaald voetbal: Er is veel meer racisme dan jullie weten'.

teamgenoten ‘met regelmaat’ racistisch bejegend worden en vier dat dit bijna wekelijks gebeurt. Drie aanvoerders twijfelen.²³

Een kort (verkenkend) kwalitatief onderzoek laat zien dat allochtone profvoetballers discriminatie ervaren van medespelers, trainers en clubmanagement (Harmsen, Elling & Van Sterkenburg, 2019). Het is niet fraai en de vraag is hoe omvangrijk het racisme in het betaald voetbal is? Neemt het toe of af? Dat zijn onbeantwoorde vragen. Racisme is een probleem in het betaald voetbal, al zijn er gunstige krachten.

In de eerste plaats is het voetbalvandalisme sinds de jaren tachtig en negentig spectaculair afgenomen (Schotanus, 2017).²⁴ Dit komt door de afname van (de acceptatie van) maatschappelijk geweld en de professionalisering van het veiligheidsbeleid rondom voetbalwedstrijden. Door de verbeterde stadioninfrastructuur en populariteit van (voetbal) evenementen nam het wedstrijdbezoek door (boven)modale bezoekers toe. Dit had bij veel clubs een gunstig effect op het (verbale) supportersgedrag (Van der Torre et al., 2007). FC Den Bosch bleef achter, al werd het ook daar beter.

In de tweede plaats is de relatie met maatschappelijke normen niet alleen ongunstig. Ja, racisme is een maatschappelijk probleem waar het voetbal last van heeft. Maar racisme is ook een open zenuw, waardoor een BVO het maar beter kan voorkomen en beteugelen. Het wordt maatschappelijk gewaardeerd als een club een positief multicultureel karakter krijgt. De multiculturele, maar – op één speler na – Nederlandstalige selectie en trainersstaf van Sparta kregen complimenten.²⁵

In de derde plaats concurreren twee krachten met elkaar. Aan de ene kant volkse bothed en racisme in de voetbalwereld, en aan de andere kant het inherent inclusieve karakter daarvan. Veel (toonaangevende) spelers zijn van allochtone komaf. Een veilige en stimulerende werkomgeving voor deze spelers is intrinsiek goed en genereert ook geld en sportief succes. Zie de invloed van de Sparta-trainersstaf (Henk Fräser en Nourdin Boukhari) op de ontwikkeling van Harroui, Faye, Rayhi, Ache en Dervisoglu. Ook keren veel supporters zich tegen

23 VVCS, 4 februari 2020. Nieuws: ‘Uitkomsten onderzoek naar racisme in het betaald voetbal’. Op 4 september 2020 ontleend aan www.vvcs.nl/uitkomsten-onderzoek-naar-racisme-in-het-betaald-voetbal.

24 Zie ook Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2017.

25 *de Volkskrant*, 14 augustus 2019, ‘Noviteit in de eredivisie: van het aanvoederschap een duobaan maken’.

racisme. FC Den Bosch-supporters toonden op 22 november 2019, bij de uitwedstrijd in Almere, een spandoek met de tekst ‘Samen tegen racisme’. Via dergelijke zelfcontrole verdween het woord ‘kanker’ uit de stadions.

14.5 Slotwoord: voetbalbestuur

De gebeurtenissen op 17 november 2019 laten zien dat een voetbalclub een prijs betaalt als ze het veiligheidsbeleid laat versloffen. Bij grote financiële problemen lijken botte (racistische) spreekkoren of vechtpartijtjes een terzijde, maar dat is niet zo, omdat het zuivere clubmarketing in de wielen rijdt. Veiligheid en supportersfatsoen behoren een volwaardig onderdeel te zijn van clubbestuur. In de nasleep van het racisme-incident kreeg de KNVB het verwijt te weinig te doen aan racisme. De Bossche casus laat zien dat de KNVB hier – met een omweg – werk van maakt. Via onder meer het licentiesysteem tracht de bond clubs te dwingen tot verantwoordelijk clubbestuur, met een financiële huishouding die past bij de maat van de club. Het is belangrijk dat duistere suikerrooms kunnen worden geblokkeerd, zonder dat de bewijslast bij de licentiecommissie ligt. Het voorkomt competitievervalsing, want voetbalsucces is te koop. Clubs met een aangekocht vreemdelingenlegioen in de basis bedreigen de kwaliteit van het Nederlandse voetbal. Hoewel in de voetbalwereld opportunisten rondlopen die ontvankelijk zijn voor snel en duister geld, lijkt een meerderheid van de clubs het verantwoordelijke spoor te zoeken of te vinden. Ik raad aan om dit te stimuleren met de 14 miljoen euro in het kader van racismebestrijding, inclusief aandacht voor de maatschappelijke, sportieve en financiële waarde van een veilige werkomgeving voor allochtone profvoetballers.